

DVA PISMA DELEGATA ZAVNOH-a I NKOJ-a ZORKA GOLUBA IZ BARIJA 1944. GODINE

Mira Kolar-Dimitrijević

Zorko Golub (rođen 25. IX. 1913. u Koprivnici, umro 19. XI. 1945. u Zagrebu) školovao se u Ogulinu, Sušaku i Zagrebu.¹ Ovaj marksist i komunist intelektualac od prije drugog svjetskog rata bio je 1941. asistent Veterinarskog fakulteta u Zagrebu i sekretar njegove partijske ćelije. U svibnju 1942. bio je odveden u Jasenovac odakle uspijeva pobjeći 12. IX. 1942. Godinu dana radi u Slavoniji i kao član Agitpropa Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju uređuje 1943. prve brojeve *Glasa Slavonije*, a pjesmama i člancima poziva narod da spasi žetvu.²

U jesen 1943. postaje načelnik Ekonomskog odjela ZAVNOH-a. Zajedno s Brankom Zlatarićem i Nikolom Rapićem organizira u Otočcu 15. XII. 1943. prvu konferenciju privrednih stručnjaka i upućuje poziv stručnjacima na neoslobođenom teritoriju da se uključe u NOB. Inicira identičnu konferenciju u krajevima sjeverno od Save.

Radi nabavke hrane, sjemenja i materijala za partizanske radionice ZAVNOH ga kao svojega delegata šalje na Vis i Golub odatle 12. siječnja 1944. piše pročelniku Ekonomskog odjela ZAVNOH-a pismo, koje je zbog svoje važnosti objavljeno u Zborniku dokumenata ZAVNOH god. 1944, I, Zagreb 1970, dok. br. 15. Postavljeni zadatak odvodi Goluba u Bari u Italiju. Onamo se otkriva njegovo zdravstveno stanje, koje ga prisiljava da provede nekoliko mjeseci u sanatoriju Solignano u Bariju. Pismo Branku Zlatariću u ZAVNOH, objavljeno u ovom prilogu, potječe iz vremena Golubova dolaska u Bari, i potresan je dokument o njegovu nastojanju da bude koristan svojem napaćenom narodu. Maršal Tito opunomoćio je Goluba da u ime Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije može nabavljati hranu i drugo za svu zemlju. Iz tog vremena potječe pismo Branku Zlatariću objavljeno u istom Zborniku ZAVNOH-a pod br. 110. Iz svih ovih dokumenata vidimo goleme napore koje je Golub ulagao u nastojanje da saveznici našu zemlju pomažu i hranom i sirovinama a ne samo oružjem.³

Donekle oporavljen, Golub se u kolovozu 1944. vraća u Hrvatsku i radi predano na organiziranju veterinarske službe i stvaranju laboratorija za proizvodnju seruma protiv svinjske kuge. Sve do svoje prerane smrti Golub je načelnik za veterinarstvo u Ministarstvu poljoprivrede u Šibeniku, Splitu i Zagrebu.

¹ Ivan Očak, *Moj učitelj Zorko Golub*, *Kaj*, 1/1979, 57—73. Očakov rad je do sada najopširnija biografija Goluba. U njoj se navode i ostali radovi o Golubu, kojih je malo s obzirom na značenje Goluba za organiziranje privrednog života tijekom rata za razvoj naprednog komunističkog pokreta sjevernog i južnog dijela Hrvatske uopće. Golubova bista koju je izradio Vanja Radauš stoji u atriju zagrebačkog Veterinarskog fakulteta, a Društvo veterinara Hrvatske podjeljuje svake godine Golubovu nagradu zaslužnim terencima, ali do sada nije objavljena Golubova rukopisna ostavština (u posjedu prof. dr. Ljube Goluba), niti su poduzeti veći napori da se istraži komunistička, pjesnička i veterinarska aktivnost Zorka Goluba.

² Sačuvani dnevnik Goluba iz Papuka 1942—1943. objavljen je samo u fragmentu (Očak, 69 i 73). Tragove Golubove aktivnosti u Agitpropu i njegovu prepisku s Josipom Čazijem nalazimo u fondovima Slavonije iz vremena rata, a aktivnost za žetvu 1943. opisuje M. Kolar Dimitrijević, *Borba za poljoprivrednu proizvodnju u Požeškoj kotlini za vrijeme NOR-a*, referat na znanstvenom skupu *Požeška kotlina u NOR-u*, 1979.

³ Očuvan je i Golubov dnevnik iz Italije na 28 strana.

Bari, 1944, siječanj 30.

Dragi druže Branko!

Poslao sam Ti iz Visa jedan izvještaj kojega si valjda po drugu Kosti² primio. Sada, kada sam proveo preko 10 dana u Bariu i upoznao sve mogućnosti, bolje rečeno nemogućnosti rada, mogu Ti malo opširnije opisati prilike pod kojima se ovdje djeluje.

Hirt³ i ja, čim smo ovamo došli smo sastanak sa šefom naše delegacije drugom Macchiedom,⁴ i izložili smo svrhu našeg dolaska. Međutim, on, a i cijela delegacija, do sada se je vrlo malo bavila problemima privrednog kontakta sa Talijanima, a i s Englezima. Njihov posao uglavnom se odvija u kontaktu sa Saveznicima na uspostavi što užih diplomatsko-političkih odnosa, na zbrinjavanju naših ranjenika, izbjeglica itd. Dakle, oni nam vrlo malo mogu pomoći kod realizacije nekih većih narudžaba. Ipak nas upućuju na jednog talijanskog advokata, koji poznaje dobro sve te prilike, a naš je simpatizer. Dakle, sutradan sastali smo se s advokatom. On nas je opet povezao sa trgovačkim ljudima koji trguju s artiklima koje mi tražimo, a to je: sjemenje, alat za sve obrtnike, pribor za obrtnike itd., već po onome popisu kojega smo u Otočcu sastavili.⁵ Nakon 3—4 dana pregovaranja ispostavilo se da se u Italiji osim ulja ne može ništa dobiti, jer ti je ovdje privredna situacija skoro ista kao i u našem Kordunu. Radnje zatvorene, dućani prazni, ista slika kao da prolaziš kroz Otočac ili Topusko. Jedino bi se moglo dobiti sjemenje kudjelje, ali ne ovdje, nego u Napulju i to preko njihovog ministarstva za trgovinu. Ta procedura bi dugo trajala 1—1/2 (mjesec) da se sjeme dobije u Bari, pa onda dok dođe do Otočca, dakle sjetva bi već prošla.

Što se tiče ulja, to je posao zamjene za ribe. O tom će ti Hirt podrobno ispričati. Tu bi se moglo nešto poduzeti.

Onda smo uhvatili kontakt s Englezima i ispočetka je izgledalo da će biti nešto. Ali nikle su opet nove poteškoće. Oni mogu dati, ali ovdje u Bariu o tome ne odlučuju. Treba otići u Napulj, pa i tamo za veće količine trebaće pitati London ili Wašington. Dakle opet dugoročni posao.

Sve u svemu mnogo bih Ti mogao pisati o tim formama naših odnosa prema Saveznicima, o našoj delegaciji koja je još daleko da pro-radi kao jedna prava delegacija. Jedno je sigurno: želi li se nešto ozbiljno uraditi na uspostavi čvrstih ekonomskih odnosa između nas i Italije

ili Saveznika, tada treba poslati specijalne ljude, koji će ovdje stalno biti, delegirani od Vrhovnog Staba u ovdašnju našu delegaciju i unutar nje djelovati kao ekonomska komisija.

Ovi ljudi ovdje, koji su članovi delegacija, razumiju se vrlo malo u ekonomske probleme, uopće oni ne shvaćaju važnost tog problema, a i sam problem im je savršeno nepoznat.

Tako smo mi, osim nešto malo papira i boje, te osim priličnog iskustva — ništa više nismo mogli uspjeti.

Osim toga ja sam se putem još više razbolio i tu sam našao starog druga p.pukovnika dr. Nikolića,⁶ koji me je nagovorio da se dođem pregledati. Nerado sam se podvrgao pregledu, jer sam htio prije da se vratim u Otočac, jer znam da ima mnogo posla, a ja ovdje u neku ruku bogu dane kradem. Ali, vidiš, dobro je da sam se podvrgao pregledu raznovrsnih specijalista, jer bogami ne bi znao da sam ozbiljnije bolestan, nego sam mislio. Naime, diagnosa je: početni stadij T.B.C. plućiju i kao sekundarno T.B.C. grla. Znači cijela bolest grla, slabi glas i sl. izliječi se automatski kad se izliječe pluća. I naši doktori i talijanski i engleski koji su me pregledali mišljenja su da je bolest u stadiju takvom da bi svako odlaganje liječenja moglo imati ozbiljne posljedice, a da bi odmah poduzeto liječenje moglo imati vrlo brzi uspjeh u roku od 2—3 mjeseca. Predložili su mi da svakako ostanem tu u jednom sanatoriju za TBC, gdje će me liječiti, a ako je potrebno poslaće me na Maltu ili u neki sanatorij Alžira ili gdje drugdje. Branio sam se da nemam vremena za liječenje i da ne mogu bez drugova odlučiti i dati si sam bolovanje, ali dr. Nikolić naročito me je uvjeravao kako je stvar ozbiljna i od primarne važnosti za mene da se odmah počnem liječiti.

Ti mi piši odmah što misle drugovi o tome. Ako je vaše mišljenje da mogu doći u domovinu i tu se liječiti, ja bi se vrlo rado vratio. Ako tako odlučite javi radiogramom na Vis, a oni će dalje za delegaciju u Bari i to: za druga Goluba, delegacija N.O.V. i POJ Bari, via Carbonara 381.

Novac uzet položice Hirt račun. Ima da vrati 10 zlatnika, 43.972 lire i 100.000 Kn. Osim toga on je dužan 1.000 lira, a ja sam si uzeo za eventualne troškove puta i liječenje 5.000 lira, koju ću sumu naknadno obračunati.

E, moj Branko, tako sam ja mislio da ćemo se brže vidjeti i nanovo zajedno provoditi. Ali nadam se da će i to brzo doći, da ću se što prije zaliječiti, pa onda doliječiti, negdje u Senju.

Tu ima i mnogo naših bolesnika i ranjenika. Bolesnici naročito grudni odlaze na Maltu. Mislim da bi i za druga Pericu⁷ dobro bilo da dođe ovamo na liječenje. On bi usput mogao i dobiti ovlasti da ovdje uredi istu stvar kao i ZAVNOH-u, jer ovdje je stanje u tom pogledu još gore nego je kod nas bilo. Pred saveznicima bi nas trebali reprezentirati ipak ljudi malo tvrđega kova.

Inače je ovdje divno. Toplo, narandže zriju usput, proljeće, ali dao bih neznam što, da sam zdrav u Otočcu.

Na radio smo slušali kako su Vas Švabe vijali, al je negdje bilo strke.⁸ Hirt će ti pričati kako ovdje ratuju Saveznici po kafanama i kabetima.

Mnogo Te pozdravlja

Golub

Sve drugove mnogo i mnogo pozdravljam.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pošalji ovu cedulju mom bratu na adresu: Ljubo Golub, O.N.O.O. Zagreb.⁹ A ako što od njega dobiješ, pošalji mi na adresu kao i brzojav. Golub

¹ Branko Zlatarić, šef Ekonomskog odjela ZAVNOH-a.

² Albert Rubeša (Kosta), član prehrambene komisije Okružnog NOO-a za Hrvatsko primorje.

³ Leopold Hirth, veletrgovac iz Beograda, zaposlen u Ekonomskom odjelu ZAVNOH-a.

⁴ Dr. Sergije Makiedo, pravnik, iz Zadra, rukovodilac III odsjeka Zastupstva Nacionalnog komiteta Oslobođenja Jugoslavije (NKOJ) u Bariju. U delegaciji su bili i Mirko Sardelić, Vladimir Velebit, Miloje Milojević i Milentije Popović.

⁵ Ovaj popis nisam uspjela pronaći.

⁶ Dr. Nikola Nikolić, član sanitetske misije u Bariju.

⁷ Nisam uspjela ustanoviti na koga se odnosi. Možda ing. Ziani Petar.

⁸ 19. I 1944. Nijemci su od Gospića prodrli preko Otočca u Senj, pa je Ekonomski odjel ZAVNOH-a morao ubrzano skloniti sol dopremljenu iz Paga i velik kontingent cigara, te ostale namirnice.

⁹ Golub Ljubo bio je u to vrijeme student i radio je u Okružnom NOO Pokuplje. Radio je i u Ekonomskom odjelu ZAVNOH-a. Poslije rata diplomirao na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu, a danas je redoviti profesor Rudarsko-geološkog fakulteta u Zagrebu.

Dokumenat je pohranjen u Arhivu Hrvatske, ZAVNOH, u korespondenciji Branka Zlatarića. Original pisan rukom, latinicom.

1944, ožujak 31.

Zorislav Golub — ZAVNOH-u

Primio sam Vaše brzojave broj 555 i 570 na koje sam Vam odgovorio brzojavom broj 24, 30. ov. mj.¹ U vezi s ovim dajem Vam ovaj izvještaj: Čim sam stigao u Bari polovinom januara, stavio sam se u vezu sa nekolicinom privatnih ljudi da bi ispitao mogućnost nabavke različitog materijala i prebacivanje istog. Ustanovio sam slijedeće: Ovde je mogućnost kupnje potrebnog nam materijala vrlo skućena, jer što je od ikakvog značaja za potrebe vojske, blokirano je od strane Engleza. Isti je slučaj kako sam utvrdio u cijeloj oslobođenoj Italiji. Nabavljanje je moguće samo u vrlo malim količinama uz nevjerovatno skupe cijene, a može se nabaviti samo od osoba vrlo sumnjivog karaktera. Došla bi u obzir samo nabavka vrlo malih količina, koje ne dolaze u obzir za državnju potrebu. Prebacivanje robe nebi bilo pitanje, jer osim savezničkog broskog prostora, ima dovoljno trabakula, ali kod upotrebe istih moralo bi se uz posadu dati sigurnosna pratnja. Iz tih razloga došao sam do zaključka da tražim isporuku sveg potrebnog preko Saveznika i to u prvom redu od Engleza, jer je okupacija uprava u njihovim rukama. Stavio sam se u vezu sa Engleskom vrhovnom komandom u Bariju, H.Q. 133, gdje me je uveo pukovnik drug Velebit² i upoznao sa majorom Frazerom. Pomenutom majoru poslao sam obrazloženo traževanje u kojem sam istakao važnost traženih potrepština i prebacivanje istih na kopno brodovima, koje nam Saveznici u tu svrhu treba da stave na raspoloženje.

Tražio sam među inim:

300 tona kukuruza za sjeme, koje sazrijeva za 3 mjeseca

150 tona krumpira za sađenje

100 tona kudeljnog sjemena

150 tona plavog kamena

- 100 tona sumpora
- 10 tona rafije
- 50 tona sode kaustike
- 50 tona alauna
- 50 tona različitog remenja
- 100 tona kovačkog željeza.

Osim toga 300 tona različitog materijala, naročito alat za razne obrtnike i pilane, električni i automehanički materijal, sve da se isporuči najkasnije do 15. juna o.g. —

Ovih dana je pomenuta engleska komanda urgirala isporuku kod svoje pretpostavljene komande u Kairu, što Vam također stavljam do znanja. Nadalje Vam saopćujem, da u sporazumu s drugom povjerenikom za vanjske poslove Drom Smodlakom³ i s drugom pukovnikom Milentijem Popovićom,⁴ komandantom Vojne misije i predstavnikom Nacionalnog komiteta izrađujem plan mog rada u smislu povjerenog mi zadatka po maršalu drugu Titu od 6. marta o.g.⁵ Po završetku savjetovanja izradit ću poslovnik mog djelokruga, koji ću poslati na odobrenje Nacionalnom Komitetu, a Vama staviti prepisom do znanja. Međutim, iz dosadašnjeg rada izlazi da dosadašnji predstavnici Saveznika sa kojima smo u vezi, ne mogu mnogo toga učiniti, jer oni rade u okviru najviše mogućnosti VIII. Armije i to uglavnom mogu nabavljati vojni materijal. Radi toga da rad može uzeti široke perspektive u opsegu potreba naše cijele zemlje, potrebno će biti da se preko englesko-američke vojne misije i Sovjetske misije kod našeg Vrhovnog Štaba poradi na tome da nam se omogući veza s najvišim privrednim ustanovama Saveznika, bilo to u Kairu, Alžiru ili Londonu.⁶ Istom tada moći će se poduzeti poslovi širih razmjera. Tada bi mogli zaključiti jedan opći privremeni privredni ugovor, čija bi svrha bila da se utvrdi što je potrebno zemlji u pogledu živežnih namirnica, obuće, odjeće i svih ostalih potrebština za najnužniju obnovu zemlje. Ovo je potrebno zato, jer ovdašnje savezničke vlasti nemaju punomoć da nam isporučuju bilo šta bez odobrenja pretpostavljene komande, a time se gubi dragocjeno vrijeme od nekoliko mjeseci. Moje opširne prijedloge izradit ću detaljno nakon savjetovanja s drugovima. Pošaljite mi opširne upute i direktive s obzirom na potrebe Hrvatske.

Golub

¹ Jedan brzojav ZAVNOH-a je sačuvan kao kopija i nalazi se u Arhivu Hrvatske, ZAVNOH, pod br. 1881. od 23. II 1944. Iz njega se vidi da je zbog teškoća u prebacivanju hrane ZAVNOH uputio Goluba da kupuje robu koja se teško kvari, naročito alat i sirovine za potrebe tvornica na oslobođenom području.

² Vladimir Velebit bio je kasnije član Vojne komisije Vrhovnog štaba NOV i POJ u Egiptu i Italiji i šef Vojne komisije u Londonu.

³ Dr Josip Smodlaka bio je sekretar za inostrane poslove NKOJ. Ovaj splitski advokat diplomirao je na Slobodnoj školi političkih nauka u Parizu i bio je pogodan za diplomatsku misiju.

⁴ Milentije Popović, rodom iz okoline Leskovca, vršio je u NOR-u različite dužnosti. Bio je komandant Vojne misije i predstavnik NKOJ.

⁵ Odnosi se na uputstvo predsjednika NKOJ-a Josipa Broza Tita upućeno 3. III 1944. Izvršnom odboru ZAVNOH-a o formiranju i zadacima privrednih komisija, kojima je zadatak obraditi i zasijati svu obradivu površinu. Golub je dobio zadatak da svakako nabavi sjemena za obradu napuštene zemlje.

⁶ To je uskoro zatim i provedeno.

Dokumenat je pohranjen u Arhivu Hrvatske, ZAVNOH, Ekonomski odjel, 1237/27. IV 1944.

Pismo je sačuvano u prijepisu pisaćim strojem, latinicom i upućeno suradnicima Ekonomskog odjela ZAVNOH-a da se upoznaju s njegovim sadržajem. Golub je ovo pismo numerirao s brojem 25.